

កំណើតរដ្ឋបាលឃុំខ្មែរ

ដោយ អ៊ឹម មុន្នីចិត្តា

រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបច្ចុប្បន្ន ដែលមានអាសនៈនៅក្នុងអង្គការសហប្រជាជាតិ និង អាស៊ាន (ASEAN) បានខិតខំរិះរកវិធានការ មធ្យោបាយដើម្បីរៀបចំអភិវឌ្ឍន៍ជាថ្មី នូវរាជរដ្ឋាភិបាលសម្រាប់គ្រប់គ្រងរដ្ឋ ទាំងនៅលើផ្ទៃក្នុង និងនៅលើគ្រប់វិស័យទាំងអស់ ។ ពិសេសដែលថ្មី ។ នេះ រដ្ឋសភាកំពុងតែបើកកិច្ចប្រជុំពិភាក្សាអនុម័តនូវ ច្បាប់មួយចំនួន ដើម្បីបម្រើសន្តិសុខជាតិទាំងមូលក្នុងនោះដែរ ក៏មានការពិភាក្សាទៅលើពង្រឹងច្បាប់ស្តីពីការបោះឆ្នោតរើសក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់ និង រដ្ឋបាលគ្រប់គ្រង ។ ឃុំ-សង្កាត់ជំងឺដែរ ។

យ៉ាងណាមិញ ដើម្បីធ្វើការកែទម្រង់ និង អភិវឌ្ឍន៍ទៅលើវិស័យណាមួយនោះ គេក៏ប្រើយល់ដឹងឲ្យបានច្បាស់ និងស៊ីជម្រៅទៅលើប្រវត្តិ និង រចនាសម្ព័ន្ធគ្រប់គ្រង ដែលបានកើតឡើង

១-ឃុំមុនពេលមកដល់

មុននឹងដាក់របបអាណាព្យាបាលនៅប្រទេសកម្ពុជា “ឃុំ” ប្រៀបដូចជាកុលសម្ព័ន្ធនៅក្នុងភូមិមួយ ប៉ុន្តែបណ្តាឃុំដែលមានរចនាសម្ព័ន្ធរហ័យនោះ ពុំមែនមានលក្ខណៈច្បាស់លាស់ដូចទៅនឹងឃុំរបស់បារាំង ដែលបានរៀបចំនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាកំឡុងឆ្នាំ ១៩០៨ នោះទេ គឺឃុំបារាំងមានលក្ខណៈជាអង្គការរដ្ឋបាលមួយបែបដោយឡែក ។ ដោយជាទូទៅ “ឃុំ” ពុំមានចែងជាលាយលក្ខណ៍អក្សរអ្វីទេ ហើយដែលគេយល់ឃើញថាមានច្បាស់នោះគឺរចនាសម្ព័ន្ធខេត្ត ដែលមានចៅហ្វាយខេត្ត (មេត្រីជាន់ខ្ពស់) ជាអ្នកដែលចាត់ចែងនូវរាល់កិច្ចការទាំងពួង ដោយធ្វើទំនាក់ទំនងទៅព្រះមហាក្សត្រ ។ ខេត្តនីមួយៗ ចែកចេញជា “ស្រុក” ដែលស្ថិតនៅក្រោមការដឹកនាំរបស់ “ចៅហ្វាយស្រុក” ។ រីឯភូមិមួយ អាចដឹកនាំដោយ “មេស្រុក” ម្នាក់ ។ តាមធម្មតាមេស្រុកគឺជាមេកន្ត្រាញហើយដែលជាអ្នកតំណាងរបស់ចៅហ្វាយស្រុក ដែលមានអំណាចខ្ពស់ជាងខ្លួន ។

ដោយប្រការខាងលើនេះហើយ ទើបធ្វើឲ្យបារាំងមានគំនិតស្មានថា “ឃុំ” ដូចទៅនឹង “មែរ” (le maire) របស់គេ ទើបគិតកែច្នៃទៅតាមរបៀបច្បាប់បារាំងសម័យនោះបន្តិចម្តង ។ ។ “មេស្រុក” ខ្មែរសម័យបុរាណ ជាបុរសស្នាហាប់ អាយុក្មេងល្មមធ្វើការបាន និងត្រូវបានជ្រើសតាំងឡើងដោយក្រុមពួកចាស់ទុំក្នុងស្រុកដែលពេលនោះ “ស្រុក” មានន័យថា “ភូមិកំណើត” ហើយមិនមែនមានន័យដូច “ស្រុក” ក្នុងវិស័យរដ្ឋបាលសព្វថ្ងៃនេះទេ ។

ក្រុមពួកចាស់ទុំនោះ គេហៅថា “ក្រុមជំនុំពួកចាស់ទុំ” ប្រហែលជាដូចពាក្យថា “គ្រាម្បូរ” = ព្រឹទ្ធាចារ្យរបស់ភូមិ ឬព្រឹទ្ធាចារ្យនៅក្នុងភូមិ ដែលមាននៅក្នុងសិលាចារឹកសម័យមុនអង្គរ និង

ព្រមទាំងការអនុវត្តរបស់វិស័យនោះ ថាបានទទួលលទ្ធផលបែបណាដែរ ? និយាយរួមគឺបទពិសោធន៍ដែលបានទទួលពីប្រព័ន្ធមួយនោះ ។

តែនាពេលនេះ នាទីខ្ញុំសូមលើកយកតែ “ប្រវត្តិរដ្ឋបាលឃុំខ្មែរ” មួយសិន មកបញ្ជាក់ដល់អ្នកអានឲ្យបានជ្រាប ។ ដូចគ្នានេះដែរ នាទីខ្ញុំសូមជម្រាបជូនលោក លោកស្រី អ្នកនាងកញ្ញាថា អត្ថបទខាងក្រោមនេះ គឺជាអត្ថបទសរសេរ ហើយប្រសិនបើលោកលោកស្រីចង់ទទួលបាននូវការអធិប្បាយក្បោយ ទាក់ទងទៅនឹង “រដ្ឋបាលឃុំខ្មែរ” នោះ សូមមេត្តាស្វែងរកអានសៀវភៅសារណាបញ្ចប់ថ្នាក់បរិញ្ញាប័ត្រប្រវត្តិវិទ្យាជំនាន់ទី ១៨ របស់នាទីខ្ញុំ ក្រោមប្រធានបទ “ប្រវត្តិនៃការវិវត្តរដ្ឋបាលឃុំខ្មែរ តាំងពីសម័យបុរាណរហូតមកដល់សម័យអាណាព្យាបាលបារាំង” ។

អង្គរ ។ អ្វីដែល “ក្រុមជំនុំ” បានសម្រេច គេប្រគល់ឲ្យអ្នកជំនួយការ “មេស្រុក” ជាអ្នកប្រតិបត្តិ ។ “មេស្រុក” ធ្វើការឥតមានប្រាក់កម្រៃអ្វីទាំងអស់ ប៉ុន្តែ គេទទួលបានលទ្ធផលពីការស្រឡាញ់រាប់អាន ដឹងគុណពីអ្នកស្រុក និងទទួលអំណោយ ដែលអ្នកស្រុកស្ម័គ្រចិត្តឲ្យ ។ ប្រព័ន្ធរដ្ឋបាលនេះ ជាប្រព័ន្ធ “ព្រឹទ្ធាចារ្យ” គឺគេគោរពចាស់ទុំ ធ្វើតាមបញ្ជានិងយោបល់របស់ចាស់ទុំ ។ ដោយហេតុថា មានអតីតមេត្រី អាចារ្យ និង អ្នកប្រាជ្ញអក្សរសាស្ត្រ ចូលរួមគិតកិច្ចការក្នុងស្រុកផងនោះ ក្រោយមក “ក្រុមជំនុំ” បានប្រែក្លាយទៅជា “ក្រុមពញា” វិញ ។ “ក្រុមពញា” ជាអ្នករើសអ្នកជំនួយការងារមេស្រុក ហើយដាក់ឈ្មោះថា “ជំទប់” រីឯជំទប់ទៀតសោតអាចរកស្ម័គ្រជួយសរសេរ និងធ្វើការងារផ្សេង ។ បាន ។ អ្នកទាំងអស់នេះធ្វើការដោយគ្មានយកប្រាក់ខែអ្វីទាំងអស់ ពីព្រោះ “ប្រាក់សម្រាប់ចាយ” ទើបតែបង្កើតឡើងដោយព្រះបាទអង្គខ្ពង នាពាក់កណ្តាលសតវត្សរ៍ទី ១៩ នេះទេ ។ ជំទប់គេទទួលតែអំណោយដូចជារង្វាន់ត្រី ដូង ផ្លែឈើ បន្លែ ។ល។

រីឯនៅពេលបារាំងមកដល់ ក៏ប្រើ “មេស្រុក” ឲ្យទារពន្ធដារជូនរាជការ (ឲ្យបារាំង) ដូច្នោះ គ្មានអ្នកណាចង់ធ្វើមេស្រុកឲ្យបារាំងឡើយ ។ បន្ទាប់មក បារាំងបានបញ្ចូលគោលការណ៍បោះឆ្នោតរើស “មេស្រុក” និង រើស “ក្រុមជំនុំ” នៅឆ្នាំ ១៩០១ និង ១៩០២ ដោយមានបញ្ចូលនូវគោលការណ៍ផ្តល់ប្រាក់កម្រៃជាភាគរយដល់មេស្រុកមិនតែប៉ុណ្ណោះ ថែមទាំងបន្ថែមអំណាចដល់មេស្រុកទៀតផង គេធ្វើបែបនេះក្នុងគោលបំណងបង្កើនប្រសិទ្ធភាពក្នុងការទារពន្ធដារ ។ “ប្រាក់ និង បុណ្យសក្តិ” ដែលអាណាព្យាបាលបារាំងបំពាក់ឲ្យមេស្រុកនេះ ធ្វើឲ្យ “មេស្រុក” ដែលក្នុងន័យដើមជាអ្នកបម្រើស្រុក ហើយដែលរាស្ត្រស្រឡាញ់ ក្លាយទៅជាភ្នាក់ងារស៊ីលួលបារាំង

សង្កត់កខ្មែរក្នុងវិញ ។

ក្នុងន័យរដ្ឋបាល ពាក្យ “មេស្រុក” បញ្ជាក់ថា ជាមេឃុំ ហើយដែលត្រូវបានគេប្រើមុនឆ្នាំ ១៩០៨ ប៉ុន្តែដោយការនិយមប្រើ ជាយូរមកហើយ ពាក្យនេះក៏ត្រូវបានគេប្រើរហូតមកដល់ទសវត្សរ៍ឆ្នាំ ១៩៦០ តែទាំងនេះ គឺគ្មានការបញ្ជាក់ទាល់តែសោះ អំពីការបែងចែក រដ្ឋបាលកណ្តាលរវាងខេត្ត និង ភូមិ ។ ក្នុងនោះដែរ នៅឆ្នាំ ១៩០១ គេបានបង្កើតឲ្យមានក្រុមប្រឹក្សាស្រុកមួយ (un conseil du srok) ដែលរួមមាន មេស្រុក ជំទប់ និង ណូតាប្លូ notable* ២ នាក់ ។ ក្រុមប្រឹក្សានេះ ត្រូវនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងផ្ទាល់របស់មេស្រុក និង ក្រោមការទទួលខុសត្រូវខ្ពស់របស់ចៅហ្វាយស្រុក ដោយមាននាទី ទទួលខុសត្រូវចំពោះកិច្ចការពន្ធដារ ។ “មេស្រុក” គឺជាអ្នកបង្កើត ឲ្យមានទំនាក់ទំនងយ៉ាងជ្រាលជ្រៅរវាងថ្នាក់លើ និង ប្រជាជន ។

ចំពោះការបោះឆ្នោតជ្រើស “មេស្រុក” និង “ក្រុមជំនុំ” វិញ វាហាក់បីដូចជាពុំមានលក្ខណៈច្បាស់លាស់ និង សុក្រឹតសោះ គឺបារាំង ចង់តែផ្លាស់ប្តូរ “មេស្រុក” មុន ។ នោះចេញប៉ុណ្ណោះ ។ តែដល់ក្រោយឆ្នាំ ១៩០២ គេក៏មិនព្រួយអំពី “ការសាកល្បង រៀបចំឃុំខ្មែរ” ទៀតដែរ ដោយគ្រាន់តែបញ្ជាក់ថា ឃុំមិនមានទៀតទេ ហើយគេត្រូវបង្កើតមូលដ្ឋានចាំបាច់ និង រឹងមាំ ហើយមានលក្ខណៈ ទូទៅដើម្បីរៀបចំឃុំជាថ្មី ។

២- កំណើតរដ្ឋបាលឃុំ

រហូតមកដល់ឆ្នាំ ១៩០៨ បារាំងបានប្តូរឈ្មោះ “ស្រុក” ទៅ ជា “ឃុំ” ហើយ “មេស្រុក” ទៅជា “មេឃុំ” ដែលរាស្ត្រខ្លាច និង ស្អប់ ។ ដោយឃើញថាកង្វះការសហការពីរាស្ត្រ បារាំងក៏ធ្វើឲ្យ មានការបោះឆ្នោតជាសកលដើម្បីជ្រើសមេឃុំ និង ក្រុមជំនុំ ហើយ ធ្វើឲ្យឃុំមានថវិកាផ្ទាល់ខ្លួននៅក្នុងឆ្នាំ ១៩១៩ ។ ថវិកាឃុំជានុយទាក់ ទាញឲ្យបានចំណូលពន្ធដារបានច្រើន ។ ប៉ុន្តែការធ្វើបែបនេះ នៅតែមិនទទួលបានលទ្ធផលល្អ ដោយរាស្ត្រមិនសូវសហការ និង រាស្ត្រកាន់តែមានបន្ទុកបន្ថែមដែលបណ្តាលឲ្យជីវភាពកាន់ តែយ៉ាប់យឺន ។ គេបង្កើតឲ្យមាន ថវិកាឃុំ ប៉ុន្តែគេដឹងច្បាស់ថា មេឃុំគ្មានសមត្ថភាព ដូច្នោះអ្វី ។ វានៅតែក្នុងកណ្តាប់ដៃរបស់ អ្នកតំណាងអំណាចកណ្តាល (រដ្ឋាភិបាល) ដដែល ជាដដែល ។ បើគិតទៅពីឆ្នាំ ១៨៨៩ ដល់ឆ្នាំ ១៩៥៣ រដ្ឋបាលអាណាព្យាបាល បារាំងបានធ្វើកំណែទម្រង់រដ្ឋបាល ឃុំធំ ។ ៨ លើក ប៉ុន្តែពុំមាន

ប្រសិទ្ធិភាពអ្វីសោះ ហើយពីដំណាក់កាលមួយទៅដំណាក់កាលមួយ យើងឃើញថា គឺសុទ្ធតែមានចេញ នូវព្រះរាជប្រកាស ដើម្បីរៀប ចំនូវបណ្តាឃុំទាំងនោះ ដូចគ្នានេះដែរ ក៏មានបង្ហាញឲ្យឃើញថា រដ្ឋបាលសម័យនោះ ធ្វើឡើងតាមបែប វិមជ្ឈការផង និង មជ្ឈការផង ។

បន្ទាប់ពីខែមករា ឆ្នាំ ១៩២៦ ដល់ឆ្នាំ ១៩៤៣ ឃុំមានមុខ ងារក្នុងលក្ខខណ្ឌនៃច្បាប់យ៉ាងពិតប្រាកដដូចឃុំរបស់បារាំងដែរ ។ ប៉ុន្តែអ្វីដែលគួរឲ្យស្តាយនោះ គឺប្រព័ន្ធបោះឆ្នោតឃុំត្រូវលុបបំបាត់ ចោលក្រោយពីមានការរៀបចំឃុំឡើងវិញនៅឆ្នាំ ១៩៤៣ ។ មេឃុំ និង ជំទប់ត្រូវបានតែងតាំងដោយអភិបាលខេត្ត (ចៅហ្វាយខេត្ត) ដោយមានការយល់ព្រមពីវេស៊ីដង់បារាំង ។ ចាប់តាំងពីមានក្រិត្យ លេខ ៥៣ នស និង ៤០ នស ចុះថ្ងៃទី ៥ ខែធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៤១ និង ខែកក្កដា ឆ្នាំ ១៩៤៣ មក ឃុំត្រូវបានបែងចែកជាពីរប្រភេទដោយ ផ្អែកទៅលើឋានៈ និង ទំហំការងារដែលឃុំខ្លះក្រុមប្រឹក្សាឃុំបានមកពី ការតែងតាំង និង ក្រុមប្រឹក្សាខ្លះទៀតបានមកពីការបោះឆ្នោតជ្រើស ជ្រើស ។ ឃុំសំខាន់ ឬឃុំដែលមានទំហំធំជាងគេ ការបោះឆ្នោតត្រូវផ្អាក ឬព្យួរ ចំណែកឃុំមិនសូវសំខាន់ ឬឃុំតូច គេអនុញ្ញាតឲ្យធ្វើការ បោះឆ្នោត តែការណ៍នេះ គេពុំឃើញមានការអនុវត្តទេ ។ ម្យ៉ាងទៀត តាមគោលការណ៍ច្បាប់ ទោះបីជាមានកន្លែងទំនេរក្នុងរយៈពេលនៃ ការកាន់តំណែងរបស់មេឃុំក៏ដោយ ក៏គេពុំមានសិទ្ធិជ្រើសតាំងមេឃុំ ជំនួសកន្លែងនោះដែរ គឺត្រូវចាំរហូតទាល់តែដាច់អាណត្តិរបស់មេឃុំ រួចទោះសិន និងត្រូវជ្រើសឡើងតាមរយៈការបោះឆ្នោតជាចាំបាច់ ប៉ុន្តែក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង គ្រប់កន្លែង (កៅអីរបស់មេឃុំ) ទំនេរ ទាំងអស់ ត្រូវបំពេញដោយការតែងតាំងទៅវិញ ។ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៥៥ មានសារាចរណែនាំមួយស្នើសុំឲ្យមានការបោះឆ្នោតមេឃុំ តែការអនុវត្តនៅតាមបណ្តាខេត្ត នីមួយ ។ មានលក្ខណៈផ្សេង ។ គ្នា ។

សរុបទៅឃុំបានចាប់បដិសន្ធិនៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីឆ្នាំ ១៩០៨ មកម្ល៉េះ គ្រាន់តែថា ពុំសូវមានលក្ខណៈពេញលេញ និងមិនបានស្ថិតស្ថេរ ។ រីឯការរៀបចំឲ្យមានរដ្ឋបាលឃុំឡើង គឺបានធ្វើឲ្យមានការកែប្រែរដ្ឋបាលសាធារណៈដ៏ធំមួយ នៅក្នុង ប្រទេសកម្ពុជា ។

* notable : ក្រុមការ ជាងរក្សាតំណែងរាជការឃុំសម័យដើម ។